

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор” по професионално направление **3.8. „Икономика и управление по отрасли – публичен сектор”**

към катедра „Икономика и управление по отрасли” към **Стопански факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски”**

Тема на дисертационния труд: «Нов алгоритъм за управление на публичната политика за доходите от труд по отрасли в България»

Докторант: Теменужка Стоянова Златанова

Научен ръководител: доц. д-р Александър Николов

Рецензент: проф. д-р Серафим Петров

Описание на представените материали:

А. Дисертационен труд – книжно тяло с текста на дисертацията (общо 241 стр.) включващо: съдържание, увод, три глави, заключение, библиография (219 източника, в т.ч. заглавия на книги и статии на български и английски език; заглавия на интервюта и доклади; на закони, директиви, наредби, регламенти и други документи). Текстът е илюстриран с 20 таблици и 26 графики. Включени са и 114 приложения общо – към първа глава – 27; към втора глава – 31; към трета глава 56, които са представени поради големия обем на DVD.

Б. Автореферат на дисертация за образователна и научна степен „доктор” с обем от 60 страници.

В **Увода** е определена актуалността на научния проблем и мотивите за избора на темата на дисертационния труд, който е насочен към практическата значимост на проблема с ниските доходи от труд в икономическо отношение отразяващо главното противоречие на съвременния стопански живот в България, а именно системното обезценяването на човешкия капитал. Причина за това е неактивната политика на държавата в регулиране на доходите от труд поради липса на управленски механизъм за създаване на публични политики. Докторантката посочва, че съществуващия до момента алгоритъм на

управление на политиката за доходи от труд е несистемен, и не отговаря на изискванията и възможностите на съвременното публично управление.

Формулирани са целите, задачите, предмета, обекта и основните хипотези на дисертацията. Посочени са ограниченията по изследваната проблематика, използваният изследователски инструментариум и представяне на основните резултати от научното изследване. Коментира се тяхната обосновка и логиката на изложението.

Дисертацията е с подчертана научно-практическа и приложна насоченост. Проблематиката е актуална и значима за практическото усъвършенстване на управлението на политиката за доходи от труд в публичния сектор, като поставя и теоретични въпроси, свързани с различните видове политики за управлението на доходите и тяхната специфика особено ако се пречупи през призмата най-вече в контекста на събитията в световен план след 2007-2008 г.

Първа глава, озаглавена „От социалните през икономическите до управленските аспекти на проблема за ниските доходи от труд в България” е с обем от 59 стр. има обзорен характер.

Представянето на проблемите с доходите от труд в социален, икономически и управленски аспект имат за цел да покажат не само тяхната сложност, но и историческата обремененост на тези проблеми с неправилна трактовка от страна на държавата и работодателите в реалния сектор.

Обработена е значителна статистическа и социологическа информация за състоянието на доходите в България. Този анализ се подкрепя с резултати от проведено от докторантката емпирично социологическо изследване за «Въздействието на икономическата кризата върху заплащането на труда на нископлатените работници и съответните промени в техния трудов, професионален, материален и жизнен статус - за периода 2009-2013 години». Изследването е проведено в шест-те региона на планиране, като са анкетирани 1000 работещи лица с ниски трудови възнаграждения. Анализите представени в дисертацията показват висока степен на сближаване между данните на НСИ и резултатите от социологическото изследване, а именно, че проблемите на доходите в обществения и частния сектор са приблизително едни и същи. Средните брутни заплати растат с приблизително еднакви темпове и това важи както за отраслите като цяло, така и за икономическите дейности по отделни браншове в тях. Запазва се по-високото заплащане в обществения сектор, като разликата между заплащането в двата сектора е с около 1/3 по-високо в полза на обществения. Резултатите са подкрепени с 8 таблици и 8

графики. В това отношение е много показателна сравнителната таблица на стр.46 за минималните средно месечни работни заплати (в евро) в страните от ЕС, през периода 2002 – 2013 година, от която се вижда, че последни по доходи са България и Румъния.

Изложението в главата е много подробно и изчерпателно. Показва отлично познаване на литературните източници. Положително впечатление прави конкретното цитиране и критичния анализ на съществуващата ситуация в страната.

Втора глава, озаглавена „Теоретичния модел на алгоритъма за управление на политиката за доходи от труд като изследователски обект” е с обем от 68 стр. и представлява подробно представяне на Управленски алгоритъм за правене на политики. Това са съвкупност от действия, утвърдени практики, обобщени правила, писани технологии, механизми и норми на администрацията за привеждане на цялостния процес по дефиниране, развитие и прилагане на политиките.

Моделът на Управленския алгоритъм за политики е теоретична конструкция за системните връзки между групи от показатели и тяхната корелация по отношение на предметените условия и дейността на администрацията. Групите от показатели докторантката свързва с компонентите в матрицата на Управленски алгоритъм за правене на политики, където основно място заемат хипотезите, чрез които се посочват възможните връзки между показателите за наличност и интензивност на връзките или отсъствието им..

Администрацията трябва да разполага с писани правила, технологии и стандарти за правене на политики. Важен следващ етап на управленския цикъл при реализиране на тези политики е – планирането им, координирането им, наблюдаването им, контролирането им и оценяването им.

Публична политика за доходите от труд, така както се дефинира от докторантката е - мрежата от дейности, които държавните институции изпълняват от името на правителството по повод на решаване на конкретен обществен проблем без това да се ограничава от писани технологии, правила и тяхната законова рамка. За целта докторантката извежда шест групи от показатели (стр. 151 и 152).

Отново е демонстрирана научна ерудиция и отличното познаване на проблемната област от страна на докторантката. Цялата глава е демонстрация за способността и да организира и провежда самостоятелни научни изследвания, да използва съвременен научен инструментариум, да

извършва анализи и самостоятелно да достига до логически обосновани изводи. Анализът на резултатите включва 5 таблици и 10 схеми и графики.

Трета глава, озаглавена „Изследователска програма за управленския алгоритъм за правене на политики в сферата за политика за доходи от труд” е с обем от 68 страници и представлява подробно описание на проведено изследване от докторантката, базирано на методите на наблюдение и документален анализ, провеждане на стандартизирани интервюта и получаване на експертни оценки.

Съдържателно и задълбочено са разработени и представени два подхода:

Първият - е получаване на експертни оценки за практиките в процеса на изготвяне на публични политики по доходи чрез изготвяне и използване на структуриран въпросник.

Вторият подход има две относително обособени изследователски цели. На експертите им се показва разширен въпросник за стандартизирано интервю по темата за правене на публичната политика за доходи от труд.

1. Първата цел е респондентите които са държавни служители, да потвърдят включените показатели във въпросника, структурата на въпросника и да посочат най-ефективните методики анализ на данните.
2. Втората изследователска цел е да потвърдят необходимостта от мащабно социологическо проучване по проблема като дадат свои предложения и формулират част от бъдещите емпирични индикатори на подобно изследване.
3. Третият подход е да се създаде конкретен проект за алгоритъм, от стъпки за правене на политиката по доходи от труд. Третият подход е полезен, за да се създаде проект за Ръководство, който да бъде експериментално приложен в работата на експертите ползващи УАПП.

Методиката за регистрация на данни е чрез стандартизирано интервю с държавни служители в администрацията които имат пряко отношение към правенето на публични политики в областта на доходите от труд, като целта е да се събере структурирана информация за реално протичащите процеси в управлението на полтиките.

Инструментариума за регистриране на индивидуалната информация съдържа показатели, които измерват различните състояния на алгоритъма между необходимите, наличните, познатите и реално прилаганите елементи на алгоритъма в него.

Въпросникът съдържа девет открити въпроси (подходящи за провеждане на интервюта с експерти), като основната цел е да се даде възможност експертите в свободен разговор да посочат конкретните практически действия при планирането и координирането на политиката за доходи от труд. Резултатите от експертните интервюта са систематизирани и обобщени, с което се дава отговор на въпроса, дали практиката отговаря на цялостната схема от компоненти на алгоритъма.

Интервюирани са 50 административни служители – това са директори на дирекции, началник отдели, държавни и главни експерти от 7 министерства - МТСП, МФ, МИЕ, МТранспорта, МРРБ и АЗ. Докторантката е извършила задълбочен анализ на информацията от проведените интервюта за:

- познаването на политиките по доходите от труд - минимална заплата, линия на бедност, минимални осигурителни прагове както и със социалните трансфери за подпомагане на определени групи от населението;
- участие в обсъждане и координиране на политиките по доходи от труд между министерствата. Интервюираните експерти посочват, че по същество политиката за доходи от труд се разглежда като „задължение” на МТСП и не се търсят съдържателни показатели за обвързване на правенето на политиката с политиките от други министерства;
- формулиране на показателите за планиране и отчитане на резултатите от конкретните политики в отделните ведомства, свързани със създаване на нови работни места или с регламентиране на доходите от труд на изпълняващите политиката бенефициенти; изготвяне на специфични политики в отделните ведомства по формиране на доходи от труд за хората в сектора получаващи доходи от труд;
- мониторинг и оценка на ефекта от политиките в отделните ведомства;
- координация на политиката по доходите от МТСП в работата с отделните ведомства;

и т.н.

Резултатите от стандартизираното интервю могат да се използват при организиране и провеждане на голямо емпирично социологическо изследване за управленския алгоритъм за правене на политики (УАПШ).

Трети заключителен момент в трета глава и в дисертационния труд като цяло (което и извън обекта на настоящата дисертация) е пристъпване към разработване на **«Ръководство за стратегическо планиране и разработване на политиката по доходи от труд»** като се предприеме и

обучение за неговото прилагане в администрацията, която пряко е свързана с въвеждането на политиката по доходи от труд. Тук докторантката посочва основните пунктове, които трябва да съдържа това ръководство.

В текста са включени 7 таблици и 7 схеми и графики, които са отлично оформени. Оценявана като цяло, трета глава показва едно много съвместно и професионално проведено изследване. В сравнение с подобни изследвания в сродни по методика дисертации, настоящата може да бъде посочена като образец.

Изводи и заключение: Изведени са голям брой изводи в рамките на всяка от трите глави.

В края на дисертационния труд е представено заключение в обем от 9 страници. Направена е съпоставка на целта и задачите на дисертацията с фактически постигнатите резултати. На тази основа са формулирани авторските претенции за приноси. От заключението могат да се изведат насоки за по-нататъшно развитие на изследванията.

Списъкът на литературните източници е разнообразен, съвременен и интересен. Докторантката показва отлично познаване на специализираните литературни източници.

Приложения към дисертацията. В приложение на компакт диск са включени 114 приложения към отделните глави на дисертационния труд. Материалът в приложенията е много добре подреден, съдържа множество интересни резултати и може да се използва за допълнителни анализи извън настоящото изследване.

Списък на публикациите – включва 5 публикации, от които 2 публикации в Сборник докторантски трудове ДАСУН на СУ „Св. Климент Охридски” – ЧАСТ ПЪРВА - 2013 г.; и ЧАСТ ВТОРА – 2014 г., както и три публикации в „Информационен бюлетин по труда”.

От заглавията на публикациите може да се съди, че те са свързани непосредствено със засегнатите в дисертацията въпроси и са в същата тематична област. Всички публикации са самостоятелни.

Авторефератът отразява всички основни моменти на дисертационния труд.

Цитирания: в представените материали – дисертация и автореферат не са представени данни за цитирания на научните публикации на докторантката.

Оценка на постигнатите резултати и приносите на докторанта. Проведените две изследвания имат научно-приложен характер. Формулирани са и са представени изводи, обобщения и препоръки, които са насочени към повишаване ефективността от създаване и използване в практиката на управленски алгоритъм за правене на политики в сферата за политика за доходи от труд.

Резултатите от представените и изследвания в дисертационния труд разкриват важността и актуалността на изследваните управленски проблеми от докторантката - идентифициране и систематизиране на проблемите в управлението в сферата за политиките по доходи от труд предприемане на необходимите организационни мерки и опити за тяхното решаване чрез създаването и въвеждане в практиката на „Управленски алгоритъм за правене на политики” в сферата за политика за доходи от труд.

Дисертационният труд е добро съчетание между теория и практика, построен е върху адекватна изследователска логика, която съдържа верни тези и изводи, които са подкрепени с емпирични доказателства. Като заслуга на докторантката, можем да приемем всички приносни моменти, посочени в Заключениеето с тази забележка, че формулировката им страда от определена словесна претрупаност. Текстът на заключението правилно отразява същността и основните насоки на научната дейност на докторантката, но приносите би трябвало да се открият, с компактни изречения за всеки от всички други допълнителни пояснения, обосновки, възможности за приложение и т.н.

Лични впечатления от докторантката. Познавам лично докторантката. Всички преценки в настоящата рецензия се базират на представените дисертация, автореферат и множество проведени разговори по съдържанието на дисертацията и по организирането и провеждането на социологическите изследвания. Всичко това ми дава основание да считам, че тя отлично познава проблемната област, литературните източници свързани с нея, съществуващите проблеми и има критично отношение към тях. Умее да провежда самостоятелни научни изследвания и правилно да интерпретира резултатите от тях. Има съвестно отношение към извършваната работа и изследователската дейност. За качеството на представения дисертационен труд освен добрата теоретична подготовка, допринася и нейният опит като аналитик.

Критични бележки и препоръки:

1. Обемът на дисертацията е ненужно голям. Целият текст страда от словесна претрупаност. Липсват номерация на таблици и графики, а на много места и техните заглавия.

2. Работата би спечелила също така, ако беше обърнато повече внимание на формулиране на основни хипотези на изследването. Всъщност проведеното изследване и наличния емпиричен материал дава възможност за проверката на повече на брой, но по-фокусирани хипотези.
3. Бих препоръчал в по-нататъшната си научна работа докторантката да продължи досегашните си изследвания като обърне внимание на по-активното си участие в научни семинари и конференции особено в критичната среда на учени и специалисти от практиката и запознаване с резултатите от изследванията си. Това са важни фактори за „кристализиране“ на собствените идеи на научното и и професионално израстване.

Заключение: Дисертационният труд заслужава положителна оценка както по отношение на теоретичната задълбоченост, така и по отношение на извършените емпирични проучвания. Считам, че дисертационният труд отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав и Правилника за неговото прилагане за присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

Давам положителна оценка на дисертационния труд на тема „Нов алгоритъм за управление на публичната политика за доходите от труд по отрасли в България“ и препоръчвам на Уважаемите членове на Научното жури да присъдят образователната и научна степен „доктор“ на Теменужка Стоянова Златанова, докторант към катедра „Икономика и управление по отрасли“ към Стопански факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ по професионално направление 3.8. „Икономика и управление по отрасли – публичен сектор“.

Рецензент:
(проф. д-р Серафим Петров)

София, 15 март 2015 г